

אזנה מנול 2023

אוצרת מיכל מור

אוצרת | מיכל מור
כתיבה ויעוץ אקדמי | גדעון טיקוצקי
עיצוב והפקה | טל גור, עמרי בן ארצי, יעל גור

פרופ' לאה גולדברג נמנתה עם סגל ההוראה של האוניברסיטה העברית כעשרים שנה, מתחילת שנות החמישים ועד מותה. בין השאר השתתפה בייסוד החוג לספרות כללית והשוואתית ועמדה בראשו כעשור. במלאות מאה שנה להולדתה בחרה האוניברסיטה להנציח את זכרה במרחב הציבורי.

בפינת ההנצחה תצוגה הנפרשת על פני שלושה לוחות בצורת ספרים. כל ספר מוקדש לפרק מרכזי בחייה של היוצרת - על פי מרחב גאוגרפי וברצף כרונולוגי. בלוחות התצוגה משולבים ספרים של ממש והעתקים מכתבי יד. כמו כן ניתן להאזין להקלטות של לאה גולדברג קוראת משיריה ומרצה, לצד הקלטות משיריה הנודעים שהולחנו. סמוך לשלושת לוחות התצוגה, פריטים אותנטיים מחדרה של גולדברג באוניברסיטה: שולחן כתיבה, כסאות וארון ספרים. בצד כל אלה - פינת הסבה ולימוד לסטודנטים ולעוברי אורח.

הפינה ופינת ההסבה הוקמו בעזרת קרן צביה טרייביטש-ברלינסקי ז"ל, אחות חלוצה בחיפה ובירושלים, ובעלה ירחמיאל ברלינסקי ז"ל - עובד האוניברסיטה העברית מאז שנות השלושים ובמשך שלושה עשורים.

תודות לכל השותפים בפרויקט זה על תרומתם:
הנהלת האוניברסיטה העברית בירושלים
העמותה להנצחת לאה גולדברג ויצירותיה, עו"ד יאיר לנדאו
ארכיון "גנזים", תל אביב
ארכיון האוניברסיטה העברית
הוצאת הקיבוץ המאוחד-ספרית פועלים
הוצאת עם עובד
אקו"ם
סרטיית "קול ישראל"

התכן:

אי שטיינמן - ש גנס.
התגלות - א שטיינמן.
ימים לבנים - שיר - לאה גולדברג.
ויהי בנסוע, כתובים - א ד שפירא.
שאלות ותשובות - סיחה עם א שטיינמן - ש סגן.
תמונת-ילד שלי - שיר - א גלומן.
במארב האהבה - ספור - ש גנס.
בקשת דרוכה - א בהיר.
בהלה ובלהות - א ד שפירא.
ידיעות.

גליון לספרות בהוצאת קבוצת סופרים עבריים.

Kaunas, 1932 m. birželio 28 d.

לאה גולדברג

ימים לבנים.

ימים לבנים. ארפים כמו בקיץ קרני החמה.
שלות-בדידות גדולה על מרחב הנהר.
חלונות פתוחים לרוחה אל תכלת-דממה.
גשרים ישרים וגבוהים בין אתמול ומחר.
לבבי התרגל אל עצמו ומונה במתינות דפיקותיו.
ולמחקק הרתמוס הרך נרגע, מתפייס מותר,
פתינוק מזמר שיר ערש טרם סגור את עיניו.
עת האם הקאה נרדמה ופסקה מזמרי.
כך-כך קל לשאת שתיקתכם, ימים לבנים וריקים!
הן עיני למדו לחיך וחדלו משכבר.
לזרו על לוח-שעון את מרוץ הדקים.
ישרים וגבוהים הגשרים בין אתמול ומחר.

שטיינמן

התגלות

(אגרת לרעי הצעירים)

בחיל דאגה, בתקוה ובהערצה אביט אליכם, רעי דצעירים.
זר זכיתם לאחר ממני בלידה ואני אשמתי מאד כי קסצרי בחפץ
וא לסניכם אל הבריאה.
על ימי המרים משתרע החכם הורה ועל עברי הכוסר
נב עתירכם מזהיר הנצחונות - לכן צדקתם ממני.
צדקתם מכל ההורים יחדיו שהם כבר היו ולא יאיו שוב.
על כן הכבדו את הורייכם. כפדום מהמלתכם על אי
יורם יותר.
כברו את פעלם.
לא. אל תכדו את פעלם. יען לא למענכם דום פעלו.
מען עצמם הם עשו הכי. ואף אהככם למען טובת נפשם הקימו
לידה.
את חייכם הם עשו נפש לזכרונם. על כן תגערו רעי
צעירים. בהורייכם ותאמרו כה:
אל נא תשפכו את דמינו הסריים לתוך נששותיכם הגועות.
גועו לכם, אבות, לתומכם. גועו לבדכם. גועו מאד. ואך
עמידו ארז גוויתכם הממורטות מוקן טבבות על חיינו העוידים!
רעי הצעירים! כי יאמרו לכם ההורים: דרך ארץ מפנינו,
ורחמים! תשאלו: דרך ארץ? בגלל מה? האם רק בגלל כמות
ימים המגולגלים שהעדפתם עלינו מה צעמס הוה? האם בגלל
רכוש, בחומר וברוח, אשר צברתם לפנינו? בימים ההם צהם
ונחנו. השותפים לכל יש. עדיין היינו מקופלים ומרודמים בחיס האין
זמתם אתם ומשכתם לכם הכל: עושר וכוח. בינה בשכל ובשיר. וגם
צדקות ואהבת אדם טפחתם הרבה. יען מעט היה האדם בימיכם
'אהבתכם הספיקה לכל. אולם לעינינו רב האדם ועצם מאד וקטנה
מכסת האהבה לאיש.
ובכן, אבא ירי, דרך ארץ? בזכות מה? -
וכי תשמעו רעים, מפי הורייכם לאמור: שימו אוזן, שובבים.
ושמעו למוסר אבי, כי אנחנו, אבותיכם חלמנו מכם.
י, שובבים, בכל סה. תצחקו מאד. רעי הצעירים.

ספר ראשון: שנותיה של לאה גולדברג בחוץ לארץ

ילדותה ונערותה בליטא (1911-1930), לימודיה הגבוהים
בגרמניה (1930-1933) ועבודתה כמורה בבית ספר עברי
בליטא (1933-1934).

שנים אלה הן שנות החניכות של גולדברג - חשיפתה
לתרבויות הרוסית, העברית והגרמנית - וביכורי יצירתה: שיריה
הראשונים ובהם "ימים לבנים" שכתבה בהיותה סטודנטית
בעיר בון בשנת 1932, הנובלה "מכתבים מנסיעה מדומה"
(1937) שכתבה ערב עלייתה ארצה, ובה נפרדה כביכול
מאירופה ומתרבותה, ועבודת הדוקטור שכתבה בבלשנות של
השפות השמיות.

בתצוגה מופיעים בין השאר תצלומים שלה בצעירותה, העתק
של פתיחת יומנה ושירה הראשון שראה אור.

השיר "ימים לבנים" כפי שנדפס לראשונה, בעיתון העברי "פֶּתַח" (קובנה, 1932)

ספר שני: תקופת תל אביב (1935-1955)

רחוב ארנון איננו הרחוב הגדול ביותר בתל-אביב. אדרבה, רחוב קטן הוא, כמעט סמטה. התנועה בו מעטה, אוטו-קומתים אינו עובר בו, ולא כל אבטובוס אחר. רק מכוניות קטנות נוסעות בו, ופעם בפעם אוטו-משא. ולפי שאין התנועה רבה ברחוב זה, רבים בו הילדים. פי אבא ואמא אינם מפחדים, שמא ידרסו ילדיהם, ומתן להם לשחק בחוץ.

הבית מס' 15 ברחוב ארנון איננו הבית הגדול ביותר והיפה ביותר באותה סמטה. בית פשוט ולבן הוא, צר ומאריך, בן שלש קומות ומרפסות רבות. יש בעירנו בתים כאלה לרב. ולמה, אפוא, כותבת אני ספור דוקא על הבית הזה? פשוט מאד: זה שש שנים ויותר גרה אני באותו רחוב ובאותו בית. בינתיים נתחלפו בו שכנים רבים. ילדים באו, וילדים הלכו. ילדים נכנסו לגן, גמרו את הגן, נכנסו לבית-ספר, עלו מכתה א' לכתה ב' ונאני גרתי שם וראיתי את כל אלה, והיו לי ידידים רבים בין דרי-הבית, ונעליהם רוצה אני לספר לכם. פי טוב הדבר — לספר על ידידים.

לאה גולדברג עלתה ארצה בינואר 1935 ועד מהרה קבעה את ביתה ברחוב ארנון 15 בתל אביב. זמן קצר אחרי עלייתה הצטרפה אליה אמה ומאז התגוררו השתיים יחדיו. אלה השנים המעצבות של יצירתה, ובהן פרסמה - לצד שיריה - גם רומן ("והוא האור", 1946), שירים וסיפורים לילדים ("ערב מול הגלעד", "פזמון ליקינטון", "ידידי מרחוב ארנון", "דירה להשכיר", "מה עושות האילות" ועוד), תרגומים ("מלחמה ושלום" לטולסטוי, "פך גינט" לאיבסן) ועוד.

בתצוגה מופיעים העתק של כתב היד למחזור השירים "משירי ארץ אהבתי" שהתפרסם ב-1951 ותצלומים בני הזמן לצד עותקים של חלק מן הספרים הנזכרים. בשנת 1952 נקראה גולדברג למלא את מקומו של המשורר אריה לודוויג שטראוס באוניברסיטה העברית, אחרי שנפל למשכב. כעבור זמן הצטרפה לסגל האקדמי של האוניברסיטה ולשם כך העתיקה את מגוריה ב-1955 מתל אביב לירושלים.

מעבר זה מיוצג בתצוגה בדמות הספר "המפוזר מכפר אז"ר" שגיבורו מבקש להגיע מתל אביב (ככל הנראה) לירושלים. לאה גולדברג פרסמה את הסיפור ב"דבר לילדים" ב-1939 והוא נדפס בספר ב-1943. ב-1967, זמן קצר אחרי מלחמת ששת הימים, הוציאה מהדורה שנייה ושונה לספר ואף עיטרה אותו באיוריה.

צ"ח אהה גולדברג

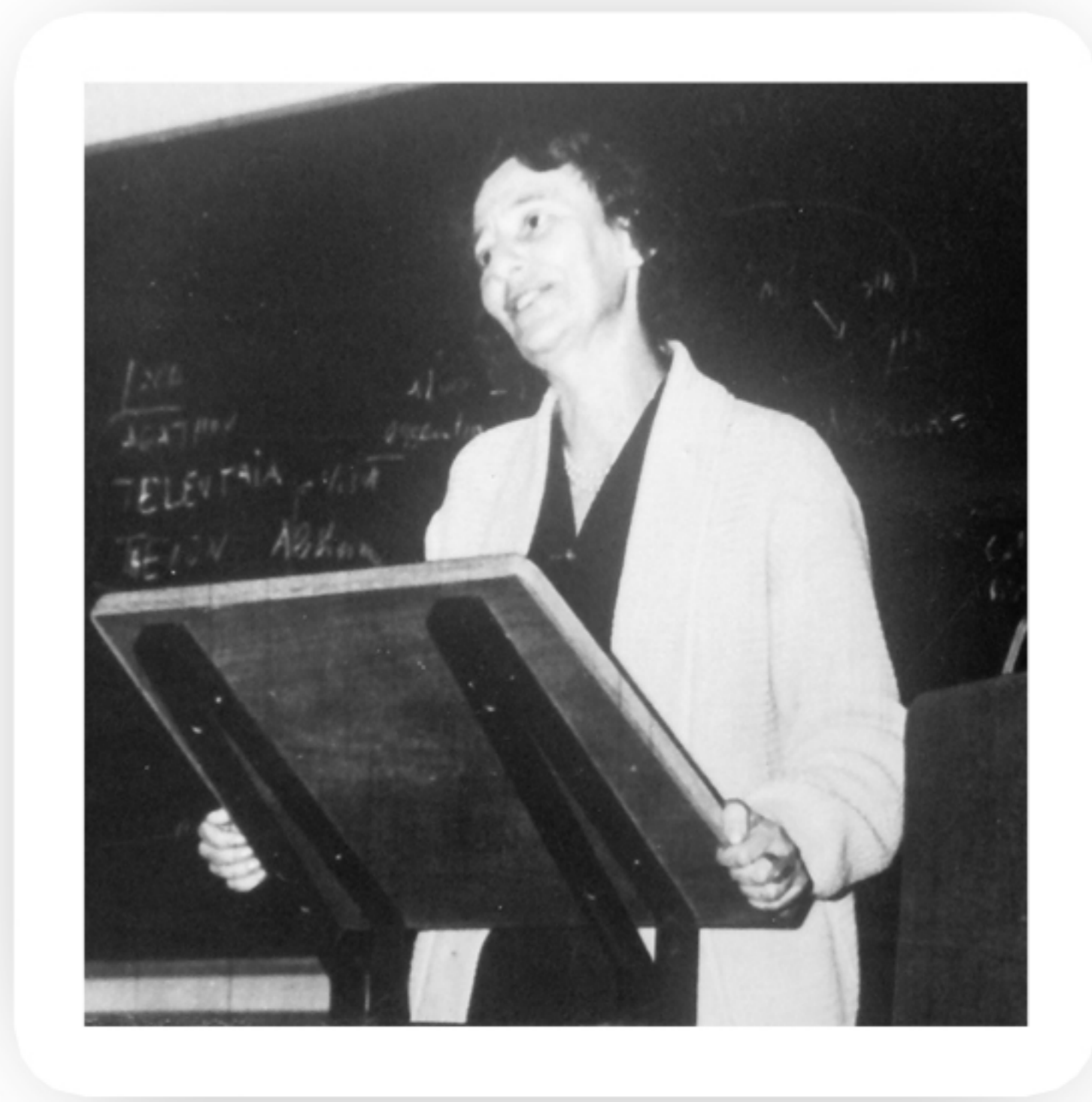
תולדות חיים

נולדה בשנת 1911 ב-29 מאי. בצייר קניגסברג
בברוסיה. חייה עם משפחתה בשנות חייה הראשונות נעדי
קובנה (ליטא) ונצח המחנה הצולמ הראשונה, ברסיה,
מתוך סאראטוב. בתום המלחמה חזרה המשפחה לליטא.
שם חייתה עם חלק זמני בג'מנסין עברי" (מוסא).
טל ל"ר מ. (לאצה), בשנת 1928. למדה שתיים באוניברסיטה
הליטאית (בוקרצואה) שבה למדה, ג'מנסיקה, היסטוריה,
ארכי זה למדה הברלין וזכרון שבה שמיאל,
היסטוריה, פדגוגיקה. בילד ~~ל~~ שנת 1933 נסיעת
זמנית לניו יורק בוקטור (אצ) הפולין כאלו קאהלה
בוקרצואה (הראש) ושנת 1935 יצאה לאזור הדסרואטליה
של ברו. Bonner orientalistische
Mitteilungen

על הניסא בגרמניה השמרני - בדיקה המקור
הקיימים.
בשנת 1933 חזרה לליטא ושם שימשה מורה בבית
ספר עברי תנו. לימדה ספרות עברית, תנ"ך
להיסטוריה עברית וכלליה.
בשנת 1935, ניו יורק, עליה ארצה.
בשנת 1935 חזרה למערכת "בבר" אח"כ למערכת "על
המשה" ובהוצאת ספרים שונות במחברות
ועל חברה אחרת.
פרסמה מאמר השנים האלה כמה ספרים שורה
פילוסופיה סיפורית ומסור.
בשנת 1952 עברה לניו יורק
באוניברסיטה העברית ספרות כללית ללימודי
היסור.

אהה גולדברג
ירושלים

30. V. 1956

ספר שלישי: תקופת ירושלים (1955-1970)

בשנותיה בירושלים פרסמה גולדברג את הבשלות
שביצירותיה - ספר שיריה "ברק בברק" (1955) ואסופת
שיריה "מוקדם ומאוחר" (1959), ספרי מחקר ועיון (שרבים
מהם התבססו על הרצאותיה באוניברסיטה): "אמנות
הסיפור", "הספרות הרוסית במאה התשע-עשרה" ועוד.
בד בבד עסקה הרבה, בעיקר בשנותיה האחרונות, בציור.
בתצוגה מופיעות אחדות מעבודותיה הפלסטיות - ציור
וקולאז'. לצד פריטים נוספים מחדר עבודתה מוצגים
מסמכים מגנזך האוניברסיטה המתארים את קשריה עם
האוניברסיטה.

בארץ נשא מולה לאישה את צביה טרייביטש ילידת העיירה רזדווילוב שלא הייתה מרוחקת מסארני.

רזדווילוב היא גם עיירתו של המשורר אמיר גלבוע ויתכן כי ההערצה שהייתה נטועה בצביה לספרות ולסופרים קשורה גם בעובדה זו.

צביה סיימה את בית הספר "תרבות" בעירה ובניגוד לאחיה ואחותה שנשארו בפולין עלתה ארצה ועבדה משך כל השנים כאחות ב"ליגה למלחמה בשחפת" ובארגונים אחרים, תחילה בחיפה ואחר כך בירושלים.

בתקופת השואה הושמדו כל בני משפחתה הקרובה-אחיה ואחותה-גבריאל ומניה,הוריה -יצחק ופייגה וכן דודיה וכמעט כל בני דודיה למשפחת פרוכובניק.

למולה ולצביה לא נולדו ילדים, משפחתנו הפכה להיות משפחתה של צביה ומולה עבורנו היה יותר מדוד רגיל.

גם אחיו ואחיותיו המשיכו לראות בו דמות אב אהובה.

מולה נפטרה בשנת 1964 בגיל צעיר יחסית,צביה המשיכה לחיות שנים אחריו ובצוואתה

החליטה להקדיש את ביתם לטובת יוצרים וסופרים או למטרה תרבותית אחרת.

כאשר התברר שאין אפשרות של שימוש בבית המגורים הוחלט על העברת הכספים לטובת קרן מלגות שתאפשר לתלמידים בעלי יכולות להצטרף לחוג לספרות ולסיים לימודי התואר הראשון או לימודי התואר השני במימון מלא של שכר הלימוד ומעבר לכך.

בנוסף הוחלט לממן את הקמת פינת ההנצחה לזכרה של המשוררת לאה גולדברג.

אנו, אחייניו של מולה ז"ל שפעלנו למימוש הצוואה ובני משפחותינו- מקווים כי תהיה בכך תרומה להעלאת קרן הספרות בקרב צעירינו ולהפיכתה למקצוע נחשק ואהוב.

רחל בן-ישי וישראל אמיר ילדיו של האח אריה ברלינסקי ז"ל איש ירושלים

עוזי ברלינסקי ז"ל ובתיה כרמון ילדיו של האח נפתלי ברלינסקי ז"ל איש ירושלים

בתיה בילר בתה של האחות מלכה (מניה) ירוסלבסקי ז"ל שהתגוררה בירושלים.

מיקי קציר בנה של האחות חנה (ניונקה)קציר ז"ל מקיבוץ יד-מרדכי.

צביה וירחמיאל (מולה)ברלינסקי-התורמים

ירחמיאל (מולה)ברלינסקי היה דודנו המבוגר והאהוב.

גדל בעיירה סארני (היום אוקראינה) והשקיע רבות בלימודיו ובפעילות ציבורית בגיל 15 התייתם מאביו-עזריאל- והפך לאב לשבעת אחיו הקטנים ממנו.

יחד עם אימו בתיה עשו הכל למען הילדים והשקעתם בפעילות ציונית דחפה את רובם לעלייה לארץ במסגרת תנועות נוער חלוציות ("החלוץ" ו"השומר הצעיר").

מולה עצמו עלה ארצה בשנת 1934 ומיד עם עלייתו התקבל לעבודה בגזברות האוניברסיטה העברית בהר הצופים לימים הפך להיות גזבר האוניברסיטה והיה אהוב ומקובל על חבריו לעבודה.

במקביל המשיך לעסוק בפעילות ציבורית ומפלגתית.

בתקופת השואה הושמדו בני המשפחה שלא עלו האם בתיה,האח חיים,אשתו חסיה לבית בינדר,בנם בן השנתיים עזריאל והאחות הצעירה זלטקה .

הָאֲמָנָם עוֹד יָבוֹאוּ יָמִים בְּסֻלִיחָהּ וּבְחֹסֶד,
וְתִלְכִי בַשָּׁדָה, וְתִלְכִי בּוֹ כַּהֲלֵךְ הַתָּם,
וּמִחֲשׂוֹף כַּף־רַגְלָהּ יִלְטֹף בְּעַלְי הָאֲסֻפּוֹת,
אוֹ שְׁלֵפֵי־שִׁבְלִים יִדְקְרוּהָ וְתִמְתַּק דְּקִירָתָם.

אוֹ מָטָר יִשְׁיֵגָה בְּעֵדֶת טְפוֹתָיו הַדּוֹפְקֹת
עַל כְּתֻפֵיהָ, חֲזָה, צְוָאֲרָהּ, וְרֹאשָׁהּ רֶעֶנּוּ.
וְתִלְכִי בַשָּׁדָה הָרְטֹב וְיִרְחַב בָּהּ הַשֶּׁקֶט
כְּאוֹר בְּשׂוּלֵי הָעֵנָן.

וְנִשְׁמַתְךָ אֶת רִיחוֹ שֶׁל הַתָּלָם נָשׂוּם וְרִגּוֹעַ,
וְרֹאִיתְךָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאֵי־הַשְּׁלוּלִית הַזָּהָב,
וּפְשׂוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמִתָּר בָּם לְנִגּוֹעַ,
וּמִתָּר, וּמִתָּר לְאֶהָב.

אֶת תִּלְכִי בַשָּׁדָה. לְבַדְךָ, לֹא נִצְרָבֶת בְּלֶהֱט
הַשֶּׁרְפוֹת, בְּדַרְכִים שֶׁסָּמְרוּ מֵאִמָּה וּמִדָּם.
וּבִישָׁר־לֵבב שׁוֹב תִּהְיִי עֵנּוּהָ וְנִכְנַעַת
כְּאֶחָד הַדְּשָׁאִים, כְּאֶחָד הָאָדָם.